כיתה ז' | עברית ולשון | שיעור 2 מתוך 3 | 45 דק' | מתאים לממלכתי ולממלכתי-דתי

תבנית (משקל): אותו מבנה בשורשים שונים

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יזהו תבנית משותפת למילים משורשים שונים
- התלמידים יפרידו בין שורש לתבנית במילה אחת
- התלמידים יבנו מילים חדשות באותה תבנית ויסבירו מה משמעות התבנית

📖 הסבר למורה

תבנית (משקל) היא הצורה שבה השורש נכנס: תנועות, ולפעמים אותיות נוספות. המילים מִגְדָּל, מִשְׁפָּט, מִסְפָּר הן בתבנית מִקְטָל (מ' בהתחלה, שלוש אותיות שורש): מִגְדָּל (ג-ד-ל), מִשְׁפָּט (ש-פ-ט), מִסְפָּר (ס-פ-ר). המילים כְּתִיבָה, שְׁמִירָה, בְּדִיקָה הן בתבנית קְטִילָה. מילים כמו נַגָּר וסַפָּר (אדם שעוסק במקצוע) הן בתבנית קַטָּל. השורש נושא את המשמעות הכללית, והתבנית נותנת סוג משמעות כללי (כגון שם פעולה, מקום או בעל מקצוע). שורש אחד יכול להופיע בכמה תבניות: כ-ת-ב: כְּתִיבָה, מִכְתָּב, כָּתָב. אותה תבנית יכולה להופיע בשורשים רבים.

👩‍🏫 פעילות בכיתה

1. פתיחה: "מִגְדָּל, מִשְׁפָּט, מִסְפָּר". מה זהה ומה שונה?
2. הצגת תבנית כ"תבנית עוגיות" והשורש כבצק. כל קבוצה מכינה כרטיסים: שורש + תבנית = מילה.
3. עבודה: שלוש תבניות (מִקְטָל, קְטִילָה, קַטָּל). לכל תבנית ארבע מילים משורשים שונים.
4. משחק: המורה אומר שורש ותבנית, והכיתה בונה מילה ומחליטה אם היא קיימת.
5. סיכום: מה נשמר ומה משתנה כשעוברים בין תבניות?

💡 הערות למורה

סוגי המשמעות של התבניות הם מגמות כלליות ולא חוקים: יש אי-סדירות במשמעויות . אין להציג כלל מוחלט. יש להימנע משורשים מגזרות חסרות ונחות. תמיכה: כרטיסים עם התבנית צבועה. העמקה: שאלה על מילה שאינה בתבנית אחת ברורה.

📝 בדף העבודה

תבנית ומשקל: 6 שאלות, ומחוון בעמוד השני.

מחוון: תבנית ומשקל

1. ג-ד-ל; ש-פ-ט; ס-פ-ר.
2. בשלוש המילים מ' בתחילת המילה ואחריה שלושה עיצורי שורש: תבנית מִקְטָל. מלא (2): הזיהוי + שם התבנית.
3. דוגמאות: למידה (ל-מ-ד), פתיחה (פ-ת-ח), בדיקה (ב-ד-ק), שמירה (ש-מ-ר), כל אחת בצורת קְטִילָה. מלא (6): שלוש מילים (3) + שלושה שורשים (3).
4. שניהם מהשורש כ-ת-ב. כְּתִיבָה בתבנית קְטִילָה (שם פעולה); מִכְתָּב בתבנית מִקְטָל (מה שכותבים). מלא (4): שורש (1) + שתי תבניות (2) + הבדל (1).
5. דוגמה: כ-ת-ב: כְּתִיבָה (שם פעולה), מִכְתָּב (הדבר שנכתב). מלא (5): שתי מילים בשתי תבניות (2) + משמעות כללית לכל אחת (2) + ניסוח (1).
6. תשובה פתוחה. אי אפשר תמיד: יש אי-סדירות במשמעויות בתבניות. מלא (4): עמדה (1) + שתי דוגמאות (2) + נימוק (1).